

правопорушення, про яку зазначено в диспозиції статті Особливої частини КК України, спрямована на потерпілу особу – залякати її, примусити до вчинення дій, що суперечать їх волі.

Щодо потерпілої особи та суб'єкта кримінального правопорушення слід зазначити, що ознаки цих суб'єктів суспільних відносин можуть бути взаємопов'язані. Наприклад, в умисному вбивстві матір'ю новонародженої дитини потерпілою є лише новонароджена дитина, а суб'єктом кримінального правопорушення – виключно її мати. Таким чином ознаки потерпілої особи можуть обумовлювати ознаки суб'єкта кримінального правопорушення і навпаки. Вони взаємозалежні один від одного.

Таким чином, потерпіла особа пов'язана з ознаками кожного елемента складу кримінального правопорушення. Водночас кожен склад кримінально протиправного делікту індивідуальний, тому індивідуальними є й види таких зв'язків.

Топчій Василь Васильович,

директор навчально-наукового інституту права Державного податкового університету, доктор юридичних наук, професор;

Топчій Оксана Василівна,

професор кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ТА ІНШИХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НИМИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У першу чергу, мова ведеться про кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи (р. II Особливої частини Кримінального кодексу (КК)), питома вага яких щорічно у загальній структурі злочинності в Україні складає більше 10 % [1]. При цьому, найбільше проблем у цій категорії кримінальних проваджень складають такі кваліфікаційні процедури, як: розмежування та правильна правова оцінка суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із вчиненням вбивств, нанесенням тілесних ушкоджень тощо, які здійснюються у

сукупності з іншими злочинами. Зокрема, узагальнивши судову практику та доктринальні підходи з означених питань, Пленум Верховного Суду України у своїй постанові від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» роз'яснив, що для відмежування умисного вбивства від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), слід ретельно досліджувати докази, що мають значення для встановлення змісту і спрямованості умислу винного (спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень тощо). Поряд з цим, у зазначеному Пленумі, як видається, не дано роз'яснення, які ж докази варто досліджувати у кримінальному провадженні з огляду на положення ст. ст. 84-90 Кримінального процесуального кодексу (КПК) (зокрема, чи матимуть у даному випадку юридичне значення для кваліфікації отримані у ході кримінального провадження так звані недопустимі докази).

Важливою у цьому контексті можна вважати позицію Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, який, досліджуючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій щодо визнання особи винною за пунктом 4 частини 1 ст. 115 КК, визнав їх законними та такими, що витікають з матеріалів кримінального провадження, та у зв'язку з цим постановив наступне: завдання потерпілій не менше сімнадцяти ударів ножем в область розташування життєво важливих органів та прижиттєве відчленування її обох передпліч, від чого вона відчувала нестерпний фізичний біль, і в короткий проміжок часу померла на місці злочину, свідчить про вчинення вбивства з особливою жорстокістю [2]. Разом з тим, і в зазначеному роз'ясненні даного спеціалізованого Суду жодним словом не сказано про роль і місце відповідних доказів для кваліфікації умисних вбивств, що має стати предметом як наукових досліджень, так і уваги, зокрема, касаційних судових інстанцій, та, у цілому, Верховного Суду, враховуючи при цьому позицію вчених з цього приводу.

Як встановлено в ході даного дослідження, багато питань з означеної проблематики виникає на практиці й щодо кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності (розділ VI Особливої частини КК), враховуючи, що нерідко умисні вбивства вчиняються з корисливих мотивів, а також те, що у свій час Пленум Верховного Суду України видав з цього приводу спеціальну постанову «Про судову практику у справах

про злочини проти власності». Згідно офіційних даних, зазначена категорія кримінальних правопорушень щорічно у структурі загальної злочинності складає майже 40% [1], що у певній мірі детерміновано також і помилками при здійсненні кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь [2]. У зазначеній вище постанові Пленуму Верховного Суду, наприклад, дано роз'яснення, у яких випадках слід кваліфікувати крадіжку, а саме – не лише тоді, коли вона здійснювалася за відсутності потерпілої особи, але й у присутності сторонніх осіб, які не усвідомлюють факту викрадення майна і не можуть дати йому належної оцінки (психічно хворі особи; малолітні; особа, яка перебуває в такому стані, що виключає можливість усвідомлювати значення того, що відбувається (наприклад, у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння)). Важливими, у контексті удосконалення практичних підходів учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні з питань кваліфікації кримінальних правопорушень (ст. ст. 36-41 КПК), є й роз'яснення Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду з означеної категорії злочинів. Так, вказаний Суд довів, що кримінальна відповідальність, зокрема, за шахрайство, пов'язана, як правило, ні зі встановленням ознак конкретної особи, власності якої заподіяно шкоду (а, це, власне, теоретики вважають одним із елементів процесу кваліфікації вчиненого суспільно небезпечного діяння [3, с. 72]), а зі встановленням винним факту заволодіння майном, яке належить іншій особі (чужим майном) [2], що можна вважати у даному випадку відтворенням позиції Суду відносно кваліфікації злочину за ознаками суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності.

Таким чином, виходячи з отриманих результатів дослідження, слід констатувати, що удосконалення чинного Закону України про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального законодавства з означених у цій роботі питань є об'єктивно необхідними, як у силу дотримання та реалізації на практиці принципів кримінального права, так і загальних засад кримінального провадження, мова про які ведеться у ст. ст. 7-13 чинного КПК.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro->

zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

2. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). URL: <https://supreme.court.gov.ua>.

3. Юридична енциклопедія: В 6 т./ Редкл.: Ю. Р. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр.енцикл.», 2001. Т. 3: К-М. 792 с.

Усатий Григорій Олександрович,
керівник відділу координації,
моніторингу та оцінки ефективності
реалізації державної антикорупційної
політики Департаменту антикорупційної
політики Національного агентства
з питань запобігання корупції, кандидат
юридичних наук, доцент, старший
науковий співробітник;
Усатий Олександр Григорович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
Державного податкового університету

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ: АГУМЕНТИ PRO TA CONTRA

«На розвиток кримінального права віддавна справляють вплив дві тенденції. Одна – до посилення відповідальності, яка виражається у розширенні її підстав шляхом криміналізації, а також у збільшенні суворості покарання, скороченні можливостей для звільнення від відповідальності та покарання тощо. Інша – до пом'якшення відповідальності, що полягає у декриміналізації та депеналізації, пом'якшенні інших кримінально-правових наслідків вчинення злочину. Ці тенденції споконвіку конкурують між собою. З іншого ж боку, людство впродовж віків переконалося, що на стан злочинності більше впливає не суворість покарання, а забезпечення її невідворотності, що невинуватиме жорстокість покарання тягне очевидні негативні наслідки і для особи, щодо якої воно застосоване, і щодо суспільства.

При цьому, професор В.О. Навроцький справедливо зазначає, що декриміналізацію доцільно проводити щодо діянь: суспільна небезпека яких незначна; які вкрай рідко вчиняються;